

Yashil iqtisodiyot muammolari talaba-yoshlar nigohida.

Abdurasulova Sarvinoz Ravshanbek qizi

Mirzo Ulug‘bek nomidagi O‘zbekiston Milliy universiteti. Davlat boshqaruvi
yo‘nalishi magistranti

Annotatsiya. Ushbu maqolada yashil iqtisodiyotni talaba-yoshlar o‘rtasida tushunilishi, ushbu jarayonga o‘tish istiqbollari tahlil qilingan hamda uning asosiy muammolari o‘rganilgan. Shu bilan bir qatorda yashil iqtisodiyotga o‘tish jarayoning ilk qadamlari yoritilgan. Yashil iqtisodiyotga o‘tish yo‘lidagi xalqaro hamkorlik o‘rni haqida ham to‘xtalib o‘tiladi. Talabalar orasida o‘tkazilgan so‘ro‘vnoma javoblaridan kelib chiqib birinchi navbatda yashil iqtisodiyot haqida yetarlicha tushuncha hosil bo‘lmaganligi aniqlandi. Va bu eng dolzarb muammoligi yaqqol ko‘rinib turibdi, bu masala yashil iqtisodiyotni to‘liq tadbiiq etilishida bo‘shliq va qiyinchiliklar hosil qilishi tufayli ushbu maqolada yashil iqtisodiyotning tushunchasi, rivojlanish jarayonlari va muammolariga urg‘u berish bilan bir qatorda ushbu mavjud bo‘lgan muammolar yechimiga qaratilgan takliflar ilgari suriladi.

Kalit so‘zlar: yashil iqtisodiyot, ekologik muammolar, atrof-muhitni muhofaza qilish, yashil texnologiyalar, ekologik ta‘lim, qayta ishlash, ekologik barqarorlik.

Keywords: green economy, environmental issues, environmental protection, green technologies, environmental education, recycling, ecological sustainability.

Abstract. This article analyzes students` understanding of the concept of the green economy, the prospects for transitioning to it, and the main challenges of this process. Additionally, the initial steps toward adopting a green economy are highlighted. The role of international cooperation in this transition is also discussed. Based on the responses from a student survey, it was found there is insufficient awareness of the green economy, which appears to be one of the most pressing issues. This gap creates obstacles to its full implementation. Therefore, this article not only emphasizes the concept, development, and challenges of the green economy but also presents possible solutions to address the existing issues.

Ключевые слова: зеленая экономика, экологические проблемы, охрана окружающей среды, зеленые технологии, экологическое образование, переработка, экологическая устойчивость.

Аннотация. В данной статье анализируется понимание концепции «зеленой экономики» среди студентов, перспективы перехода к ней, а также основные проблемы этого процесса. Кроме того, освещены первые шаги на пути к зеленой экономике. Также рассматривается роль международного сотрудничества в этом направлении. На основе ответов студентов в ходе проведенного опроса было выявлено, что недостаточное понимание зеленой экономики является одной из самых актуальных проблем. Это создает пробелы и трудности в ее полноценном внедрении. В связи с этим в статье не только акцентируется внимание на понятии, развитии и проблемах зеленой экономики, но и предлагаются возможные решения для устранения существующих трудностей.

Kirish. Zamonaviy iqtisodiyot tabiiy resurslarning kamayishi, ekologiyaning yomonlashuvi va eng dolzarbi- iqlim o'zgarishi kabi jiddiy muammolar tufayli qiyinchiliklarga duch kelmoqda. Agar resurslardan ratsional foydalanishga o'tilmasa bu nafaqat resurs taqchilligini balki katta-katta resurs uchun kurashurushlarga ham olib kelishi aniq. «Yashil iqtisodiyot» atamasi iqtisodiy o'sish va ekologik barqarorlikni uyg'unlashtirishni anglatadi. BMT Atrof-muhit dasturi (UNEP) ta'rifiga ko'ra, yashil iqtisodiyot inson farovonligi va ijtimoiy adolatni ta'minlash bilan birga ekologik xavflarni va tabiiy resurslardan foydalanish cheklovlarni kamaytirishga yo'naltirilgan iqtisodiyotdir¹. Ya'ni, yashil iqtisodiyot iqtisodiyotdan ham ko'ra birinchi navbatda ekologik muvozanatsizlikga ko'proq urg'u beradi. Bugungi kunda «yashil» so'zi nafaqat rang, balki ekologik ong va barqarorlik timsoliga aylangan. Aynan shuning uchun «yashil iqtisodiyot» atamasi bevosita iqtisodiyot va ekologiyaning uyg'unligini ifodalaydi. Umumiy tushuncha sifatida atrof-muhitga zarar yetkazmasdan, tabiiy boyliklardan oqilona foydalanish iqtisodiyoti. Yashil iqtisodiyot- bu faqatgina energiya ishlab chiqarish sektorini o'zgartirish emas, balki ichimlik suvi va oziq-ovqat muhofazasi, chiqindilarni qayta ishlash jihatlariga ham e'tibor qaratadi. Shuni ta'kidlab o'tish zarurki, O'zbekistonda 90% suv isrofchiligi sug'orish kanallarining ekspluatatsiyadan

¹ UNEP. (2011). Towards a Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradiction.

chiqganligidan hosil bo‘ladi. Prezident Qaroriga binoan hozirda sug‘orish kanallarining ta‘miri olib borilmoqda². Oziq-ovqat muhofazasiga kelsak, bu tizim ham ancha takomillashgan choralar talab qiladi. Birgina misol: Toshkent non shahri deb ataladi, biroq shu non shahri aholisi kuniga 3 tonna nonni axlat qutilariga tashlashi haqida «MAXSUSTRANS» bosh inspektori habar berdi. Chiqindilarni qayta ishlash bo‘yicha ekologik ong ancha yaxshi shakillanmoqda. Jumladan, plastik idishlarni o‘rniga ko‘p marttalik idishlarga o‘tilmoqda bu aholi o‘rtasida ekologik mas‘uliyat shakillanganligiga yorqin misol. Kamchiliklar ham yo‘q emas, alohida ajratilgan chiqindilarni yana bitta maxsus mashinaga aralashtirib solinishi esa-mantiqsizlik.

Yashil iqtisodiyot nazariy jihatdan iqtisodiyotni boshqarish tizimini «yashillashtirish» bo‘yicha umumiy dasturni ishlab chiqish bilan shug‘ullanadi³. Ushbu yo‘nalish paydo bo‘lganiga ko‘p bo‘lmagan bo‘lsa ham, lekin juda zarur payt tadbiriq etilmoqda, chunki tabiiy resurslar abadiy emasligi barchaga ma‘lum. Yashil iqtisodiyotning asosiy maqsadi sifatida ekologik barqarorlikni saqlagan holda iqtisodiy o‘shishga qaratilgan. Barqarorlikni saqlagan rivojlanish esa- hozirgi jamiyat ehtiyojlarini qondirish bilan bir qatorda, kelgusi avlod uchun tabiiy resurslar va imkoniyatlarni saqlab qolishga qaratilgan kompleks chora tadbirlar.

Iqtisodiyotning yangi modeliga yuqoridagi muammolarga javoban tobora ko‘plab davlatlar o‘tmoqda. O‘zbekiston ham bu model bo‘yicha bir qator chora tadbirlarni amalga oshirmoqda⁴. Hususan, 2030-yilgacha «yashil iqtisodiyot»ga to‘liq o‘tish rejalashtirilgan. Va bu harakatlar bosqichma bosqich amalga oshirib kelinmoqda.

«Yashil iqtisodiyot»ga o‘tish uchun stimullar bo‘ladigan qator afzalliklari mavjud:

- 1) Atrof-muhit ifloslanishini kamaytiradi.

Bu model ekologik toza texnologiyalardan foydalanishga undaydi. Masalan: atmosferaga juda katta zarar yetkizadigan elektrostansiyalarni ishlash miqdorini kamaytirish uchun quyosh batareyalariga o‘tish yaxshi yechim bo‘la oladi.

² <http://lex.uz//docs/-6734972> Quyidagi bo‘g‘inda suv resurslarini boshqarish tizimini takomillashtirish hamda suv resurslaridan foydalanish samaradorligini oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida

³ «Зеленая экономика» Учебник. – Т.: Издательство «Инновационное развитие» 2023, 208 страниц

⁴ O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori, 04.10.2019 yildagi PQ-4477-son

2) Iqlim o‘zgarishini oldini olishga yordam beradi.

Chunki u atmosferaga zararli gazlar chiqishini kamaytiradigan texnologiyalar va barqaror rivojlanish tamoyillariga asoslanadi. Bu tamoyillar Parij bitimi (2015) bilan hamohang bo‘lib, global isisni sanoat davrigacha bo‘lgan darajadan 2°C pastda ushlab turish va $1,5^{\circ}\text{C}$ darajasiga yaqinlashtirish maqsadini qo‘yadi⁵. Parij bitimi ishtrokchi davlatlaridan uglerod gazlarini atmosferaga chiqarishni bosqichma-bosqich kamaytirishni talab qiladi. Qayta tiklanuvchan energiya: quyosh va shamol kabi toza energiya manbalaridan foydalanishga chaqiradi. Bu esa aynan yashil iqtisodiyotni tadbiiq etilishi.

3) Toza transport turlariga o‘tish.

Ichki yonuv dvigatelli avtomobillar ko‘p miqdorda zararli gazlarni chiqaradi. Elektromobillarga o‘tish esa aksincha, ekologiyaga katta foyda keltiradi. Jumladan, elektr toki yoqilg‘iga nisbatan juda arzon. Neft qazib olish uchun hozirda yer qatlamining ust qismidan emas, balki ancha chuquroq qazishga to‘g‘ri kelmoqda. Bu o‘z navbatida resursni narxiga ham ta‘sirini o‘tkazadi. Shuni hisobga olish ham shartki barcha davlat yer qa‘rida ham bu boylikni topib bo‘lmaydi. Biroq davlatni iqlim sharoitidan kelib chiqib, xilma-xil usullar orqali elektr toki ishlab chiqarsa bo‘ladi⁶. O‘z o‘zidan transpartirovka harajatlari bo‘lmagani sababli elektr toki arzonga tushadi. Shu bilan bir qatorda atmosfera ham karbon dioksid, karbon oksid, azot oksidlari, uglevodorodlardan zarar ko‘rmaydi. Megapolislarda shovqin darajasini kamaytirishda ham elektrtomobillarning o‘rni bor. Ichki yonuv dvigateli bo‘lmaganligi sababli shovqin darajasi sezilarli darajada past.

4) Qayta tiklanuvchi energiya.

Quyosh batareyalari yashil iqtisodiyotning asosiy qismi bo‘lib, uglerod chiqindilarini kamaytiradi. O‘zbekiston sharoitida yilda 300 kundan ortig‘i quyoshli kun bo‘lishini inobatga olsak quyosh panellari- ekologik toza yechim hisoblanadi. Quyosh panellari yuqori quyoshli sharoitda elektr energiyasini ishlab chiqarishda yaxshi natija berib, atom elektrostansiya qurilishiga ham hojat qoldirmaydi.

Yuqorida sanab o‘tilgan afzalliklar hammasi emas, bu ro‘yxat albatta bundan ancha keng. Biroq yangi qtisodiy modelning kamchiliklari ham mavjud hisoblanadi:

⁵ <http://lex.uz//ru/docs/-5075093> Parij bitimi

⁶ Зезюлинская А.В. Преимущества и перспективы электромобиля // Форум молодых ученых. – 2019. – № 6(34). – С. 505–508. – URL: <http://forum-nauka.ru>

1) Dastlabgi investitsiyalarning kattaligi.

Yashil iqtisodiyotga o'tish uchun qayta tiklanuvchi energiya manbalari va ularni ishlab chiqaruvchi ekologik texnologiyalar talab etiladi. Biroq, bu jarayonga to'liq o'tish uchun katta moliyaviy xarajatlar talab etiladi. Moliy harajatlarni rivojlanayotga davlatlar qoplay olishga qiyinchilik tug'ulishi aniq. Parij bitmi kelishuviga asosan rivojlangan davlatlar rivojlanayotgan davlatlar ekologik rivojlanishi uchun 100 milliard dollar mablag' ajratilishi ko'rsatilgan bo'lsa ham, lekin hali konkret mablag' taqsimlanmagan.

2) Yashil texnologiyalar hozirgi kunda to'liq rivojlanmagan.

Masalan, quyosh va shamol energiyasi barqarorlik va samaradorlik jihatidan an'anaviy yoqilg'i turlariga nisbatan ortda qolmoqda. An'anaviy yoqilg'ilar: yuqori energiya zichligi- ya'ni kam hajmda ham ko'proq energiya berishi, ishlab chiqarish, tarqatish, iste'mol qilish tizimi barqarorligi va uzoq yillar ishlab chiqarish tajribasi tufayli hozircha yashil yoqilg'lardan ustun bo'lib kelmoqda.

3) Qonunchilikdagi muammolar.

Yashil iqtisodiyotning rivojlanishi samarali qonunchilikga bog'liq. Biroq ko'plab davlatlarda, shu qatorda O'zbekistonda ham bu jarayon sekin kechmoqda. Asosiy muammo- ekologik qonunlar to'liq shakillantirilmagan yoki nazorat sust. Bir tarafdin davlatlar o'zaro hamkorlik qilishi uchun ekologik standartlar farqi yashil iqtisodiyot rivojiga to'sqinlik qiladi.

4) Aholi o'rtasidagi xabardorlik yetishmovchiligi.

Xabardorlik yetishmovchiligi yashil iqtisodiyotga o'tishda asosiy to'siq hisoblanadi. Jamiyatda yashil iqtisodiyotning afzalliklari, usullari va natijalari to'g'risida yetarlicha axborot yetkazilmayotkanligi ko'plab fuqaro va tadbirkorlar o'rtasida bu model afzalliklaridan behabar qoldirmoqda. Agar yashil iqtisodiyot sohasida muvaffaqiyatli natijalar axboroti berilmas ekan, jamiyatning iqtisodning yangi modeliga bo'lgan ishonchi pasayadi. Shuning uchun yashil iqtisodiyotning hoh u mahalliy darajadagi muvaffaqiyati bo'lsin, hoh dunyo darajasida barchaga axboroti tez va aniq yetkazilishi kerak.

5) «Yashil texnologiyalar»ni qayta ishlash.

Bu savolga alohida urg'u berilishi shart. Chunki bu hali ohirigacha o'rganib chiqilmagan mavzu. Ekologiyaga zarar keltirmaydigan quyosh batareyalarining

ekspluatatsiya davri o‘rtacha 20-25 yilni tashkil etadi. Lekin, muddatini o‘tagan «yashil texnika» qayta ishlanmasa u tabiatni ikki karra ifloslantirishi ham mumkin.

Yashil iqtisodiyotga investitsiyalarni oshirish, yashil texnologiyalarni rivojlantirish va qayta ishlashda davlat va xususiy sektor hamkorligini kuchaytirish lozim. Bularni moliyaviy rag‘batlar, soliq imtiyozlari va subsidiyalar orqali investitsiyalarni qo‘llab-quvvatlash, shuningdek, ekologik qonunchilikni yangilash va qat‘iy nazorat mexanizmlarini joriy etish zarur. Aholi orasida xabardorlikni oshirish uchun ta‘lim va axborot vositalari takomillashtirilishi zarur. Axborotni tarqatish uchun talaba-yoshlarni ham jalb etsa bo‘ladi, ularning yashil iqtisodiyotni mohiyatini to‘liq tushuntirish jarayonida birinchi navbatda o‘zlari uchun mukammal tushunchaga erishishadi. Va axborot vositalari orqali berilayotgan ma‘lumotlar foydasi muntazam monitoring qilinib turilishi maqsadga muvofiq. Monitoring axborot sifatini oshirishga va yashil iqtisodiyot kamchiliklarini oddiy aholi tomonidan ham o‘rganilishiga erishish mumkin. Ommaviy axborot vositalari yangi modelning muvafaqiyatli tajribalarini yoritishi ham aholi o‘rtasida yashil iqtisodiyotga o‘tish tempini tezlashtiradi. Yashil texnologiyalarni qayta ishlash sohasida esa innovatsion ilmiy-tadqiqot dasturlari va texnologik yechimlarni qo‘llash orqali sanoatda ularni kengaytirish imkiniyatlari o‘rganilishi lozim.

Yuqorida keltirilgan takliflar orqali yashil iqtisodiyotning barqaror rivojlanishi va atrof-muhitni muhofaza qilishga erishish maqsad qilingan.

Xulosa o‘rnida, yashil iqtisodiyotga investitsiyalarni oshirish, yashil iqtisodiyotga investitsiyalarni oshirish, yashil texnologiyalarni joriy etish, qonunchilik tizimini yangilash va aholi orasida ekologik tushunchani mustahkamlash masalalari masalalari yoritilgan. Davlat va xususiy sektor hamkorligini kuchaytirish, moliyaviy rag‘batlar taqdim etish va innovatsion yechimlar orqali ekologik zararlarni kamaytirish yo‘lida bir qator takliflar ko‘rsatilgan. Ushbu maqola doirasida talabalar o‘rni ham katta ahamiyatga ega. Talabalar ilmiy-tadqiqot islarini olib boorish va va yashil texnologiyalarni rivojlantirishda faol ishtirok etish orqali jamiyatda ekologik ongni shakllantiradi. Yangi modelni talabalar tomonidan axborot berilishi atrof-muhit muhofazasi muhimligi, tabiiy resurslardan tejamkor foydalanish mavzularini chora-tadbirlarini ommalashtirishda muhim rol o‘ynaydi.

Ushbu takliflar yashil iqtisodiyotning barqaror rivojlanishi, atrof-muhitni muhofazasi va ijtimoiy adolatni ta‘minlashga qaratilgan strategik yondashuvning asosiy jihatlarini ifodalaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1) O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 4-oktabrdagi “2019-2030-yillar davrida O‘zbekiston Respublikasining “yashil” iqtisodiyotga o‘tish strategiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PQ-4477-son qaroriga 1-ilova
- 2) O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 2-dekabrdagi “2030-yilgacha O‘zbekiston Respublikasining “yashil” iqtisodiyotga o‘tishiga qaratilgan islohotlar samaradorligini oshirish bo‘yicha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi PQ-436-son qaroriga 1-ilova
- 3) Quyi bo‘g‘inda suv resurslarini boshqarish tizimini takomillashtirish hamda suv resurslaridan foydalanish samaradorligini oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida. <http://lex.uz/docs/-6734972>
- 4) Parij bitimi (2015). <http://lex.uz/ru/docs/-5075093>
- 5) UNEP. (2011). Towards a Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradiction
- 6) UNEP. (2015), Publication UNEP. United Nations Environment Program.
- 7) «Зеленая экономика» Учебник. – Т.: Издательство «Инновационное развитие» 2023.
- 8) Зезюлинская А.В. Преимущества и перспективы электромобиля // Форум молодых ученых. – 2019. – № 6(34). – С. 505–508. – URL: <http://forum-nauka.ru>

Research Science and Innovation House

